

У спомен Марине Благојевић Хјусон

Мурал са ликом Марине Благојевић Хјусон, рад ТКV

Марина Благојевић Хјусон (1958–2020) била је научна саветница у *Институту за криминолошка и социолошка истраживања* у Београду. Социолошкиња, социјална демографкиња, истраживачица и теоретичарка рода, као и међународна родна експерткиња, Марина Хјусон је била универзитетска професорка у САД, Немачкој, Мађарској, Црној Гори, Босни и Херцеговини, Аустрији. Као експерткиња била је ангажована од стране UNDP, IFAD, USAID, UNIFEM, UNWOMEN и различитих влада у региону Балкана и Источне Европе. Њене књиге и чланке можете наћи на линку <https://independent.academia.edu/MarinaHughson>.

Интервју из 2013, чија је ауторка сама Марина, из ког су овде пренети делови, објављен је у књизи: Svenka Savić, Vesna Šijački, Katarina Krajnović, ur., *Deset godina Godišnjeg priznanja u oblasti ravnopravnosti polova* (2003–2013): *Životne priče nagrađenih*

(Novi Sad: Zavod za ravnopravnost polova i udruženje građana “Ženske studije i istraživanja”, 2014), 220–232, а пренет је са линка:

https://www.academia.edu/25339920/Marina_Blagojevic_O_ZNANJU_FEMINIZMU_I_AKTIVIZMU_MOJA_ZIVOTNA_PRICA.

О знању, феминизму и активизму: моја животна прича

Желели сте да сами себе интервјуишете. Зашто?

Постоји мноштво разлога. Пре свега, ја сам искусна истраживачица и добро разумем моћ онога ко формира питања и даје имплицитан интерпретативни оквир. Друго, предвиђени обим за моју животну причу једноставно није довољан, а и мој живот не може да се лако формира кроз уобичајена питања. Желим да причам своју животну причу онда, онако и колико желим, и колико сматрам да је добро и потребно. Мој живот је имао исувише комплексну матрицу да би био редукован и смештен у једноставан и тривијалан, најчешће хронолошки, ток. Уместо да ми неко ко ме не познаје поставља питања која су нека врста општих места, ја желим да о себи говорим пре свега зато да бих саопштила неку поруку. Не ради се, дакле, о једноставном процесу реконструкције догађаја и чињеница, већ о намери да испричам оно што сматрам да је важно, а што је само једна од мноштва „црвених нити” у мом животу. Ризик од неадекватних питања је веома велики и у то се стално изнова уверавам.

Ја сам још половином деведесетих година одлучила да у јавности говорим само онда када желим да нешто саопштим, а не када други сматрају да је баш „згодно” да се уклопим у њихов оквир. Немам апсолутно никакву потребу да будем „јавна личност” тако што ћу се вртети по медијима, или гомилати безначајне функције или позиције. Одустала сам од идеје да има смисла причати „своју причу” широком кругу слушалаца, јер сматрам да се јако сужава круг оних који уопште могу да разумеју и прате оно што радим, чиме се бавим. Хиперинфлација информација и површних интерпретација у области којом се ја бавим у суштини смањује разумљивост, јер укида дубину. А мени је само и једино стало до дубине, јер мислим да само из дубине може да се разуме површина. И што ја више, захваљујући озбиљном и напорном раду и размишљању, продирем у дубину, то је тежа и моја комуникација, и разумевање онога о чему говорим. Зато сасвим намерно, и осмишљено, мењам стратегију. Говорим само оно и онолико

колико желим да кажем, и искључиво водим дијалог са собом, јер себе поштујем као рефлексивног и ауторефлексивног субјекта. Овај мој став стоји у супротности са оним што ми се стварно догађа, а што јесте константно мобинговање, оспоравање, злонамерна интерпретација, маргинализација, пре свега у овој малој и провинцијалној средини. Ипак без обзира на све то, оно што ми нико не може оспорити то је управо право које сам сама себи дала, да себе поштујем као ауто/рефлексивног субјекта и да говорим управо из те освешћене и самоосвешћене позиције.

Хиперпродукција информација, медијских и интернетских садржаја, као и различитих врста „истраживања“, нарочито у области којом се ја бавим још од половине осамдесетих година, доводи у питање не само квалитет оног што се назива „женским или родним студијама“, већ доприноси општој конфузији, у којој тривијализација озбиљних тема бива доведена до апсурда. Управо зато, ја желим да заштитим и себе, али и поље које сматрам битним и „својим“, јер сам га „присвојила“ зато што сам га „правила“, односно на његовом формирању озбиљно радила у континуитету од три деценије. Штитим себе и то поље тако што говорим оно што желим и што сматрам да је у неком тренутку потребно. Када ми се омакне, па направим грешку и дам неки интервју, на пример особи која, као једна од многих, ради докторат о женском покрету у Србији, по правилу зажалим јер схватим како сам стављена у интерпретативни оквир који има за циљ да им одузме легитимитет, да оспори мој „agency“ и да интерпретира моје политичке ставове и јавно деловање, супротно истини, а и мојим намерама. Живимо у време велике суровости, у коме инфлација сујета и грабежи формира у сваком пољу, па и у пољу залагања за родну равноправност, доминантна правила понашања. А ја на њих не пристајем, никада и нисам, и моја једина одбрана остају речи које изговарам, или прећуткујем, које исписујем или држим у глави, објављујем или не објављујем. За мене комуникација са јавношћу представља место највеће могуће одговорности, а не афирмације ега.

О чему, онда, сада, желите да говорите? Шта је то што желите да саопитите?

Желим да испричам причу, укратко, о свом јавном деловању, само неким малим сегментима, и о својој филозофији јавног деловања, јер ми се чини да је то важно, сада и овде.

Шта подразумевате под „јавним деловањем” и зашто је баш то једна од „црвених нити” која се провлачи кроз Ваш живот? А и зашто је то битно „сада и овде”?

Јавно деловање је као појам, како га ја овде употребљавам, деловање које представља залагање за јавно добро. Дакле, не ради се о пуком присуству у јавности, већ о промишљеном деловању које је намењено унапређењу друштва. Оно може бити, наравно и у оквиру професије, а може бити деловање путем активизма. Јавно деловање је засновано на принципима уважавања јавног добра и залагања за јавно добро, које укључује и вредности као што су једнакост, правда, слобода и слично. Јавно деловање подразумева, ја у то верујем, да се лични, индивидуални интереси, ако је то потребно, подреде нечему што је важније и веће, а то је добробит шире заједнице. Зашто сматрам да је то важно за мој живот? Па зато што, кад погледам уназад, постаје ми кристално јасно да је оно што сам радила у највећој мери било руковођено управо идејом о јавном добру – идејом о томе како да дам допринос нечему што је веће и важније од мене и мојих властитих интереса. Многи моји поступци апсолутно не могу да буду схваћени, нити да се разумеју из перспективе мог индивидуалног интереса, јер заправо изгледају крајње непрактични и за мене лично штетни. Али, то је управо зато што се ја и нисам никада обликовала према ономе што сам сматрала да је потребно чинити са становишта јавног добра. Пуно пута сам одустајала од „свог” пута, од својих интересовања и талената, да бих радила оно што сам мислила да је потребно заједници у одређеном тренутку. Не мислим да сам била једина, било нас је много, и сасвим је сигурно да су све жене које су заступљене у овој књизи у томе сличне мени. Али, верујем да су мој метод, мој приступ, моја филозофија јавног деловања били специфични, као и последице које сам производила, и то је нешто што бих желела да извучем на површину у овом разговору. Веома ми је важно да то објасним, јер је ово тренутак својеврсног колапса идеје о јавном добру, тренутак колапса принципа на којима мора да почива друштвена заједница да би уопште била друштвена и да би била заједница. Себичан лични интерес је постао легитиман и он је потпуно нормализован у јавном дискурсу. Зато сам одлучила да говорим о свом утопизму, свом активизму и својој политичкој „наивности”, и како се тиме поносим. Желим да објасним, на свом примеру, како сам се залагала за ствари за које сам се залагала и које сам стратегије примењивала. Много тога сам урадила управо „иза сцене”, размишљајући стратешки о томе како је могуће убрзати прогресивну друштвену промену. И сада, када је веома тешко проценити укупни биланс свих тих

залагања, јер је историјски тренутак крајње конфузан, и јер вишедеценијско ретроградно кретање кулминира у „рестаурацији” и потпуном препуштању негативним глобалним трендовима, мислим да је, ипак, могуће бар научити неке лекције и проширити их даље. Сигурна сам да је на глобалном нивоу започео нови талас активизма, грађанског активизма, и да ће он и нас захватити, и зато желим да говорим о својим искуствима. Можда ће то неком користити.

Ви желите да говорите о свом јавном деловању уз истовремено увиђање да различита прогресивна залагања нису одвела до жељене промене. Зар то онда није у извесном смислу контрадикторно? Чему је служило то залагање, ако је у суштини биланс негативан? Да ли би ишта било другачије на крају, и да Ви и слични Вама нису ништа радили? Није ли се у суштини само бесмислено трошила енергија, ако смо опет дошли на место на коме смо били, чак и више урушени као друштво и као индивидуе? Да није било тог „активизма” који није успео, можда би сада бар постојала нада. Како из ове перспективе уопште дати смисао ономе што је рађено када су изостали позитивни ефекти, а стање је још горе?

То јесу права питања за активизам, данас у Србији. Та питања се, међутим, не постављају у активистичким круговима, нити међу онима који су се залагали за „демократију”. Зашто? Па, зато што је завладала цинична етика победника, сви стално тврде да су победници, да су урадили нешто добро, да су у праву. Веома су ретки они који говоре критички, јавно, попут Весне Пешић. Феминистички кругови, као и оно што је урушени женски покрет, не показују ни жељу, ни способност да се суоче са својом одговорношћу. Цело поље је исувише идеологизовано и запарложено у ритуале самослављења, самочеститања, самодивљења, аутоафирмације и аутомитологизације. Важно је, с времена на време, само, измислити непријатеља или непријатељку, неистомишљеницу, и онда је оговарањем и мобингом изоловати. То стално проналажење „унутрашњег непријатеља” држи на окупу малобројне женске групе. Феминистички кругови су радили интензивно на својој самоизолацији, која вероватно достиже врхунац у ономе што се данас предаје као „родне студије” при чему се студенткињама које су заинтересоване за политичко деловање каже да нису тамо да би „мењале свет”. И не ради се ту о сукобу академизма и активизма, већ о сукобу квазиакадемизма и квазиактивизма. Све је квази, јер је лични интерес надјачао залагање за јавно добро, родну једнакост, у суштини, залагање за правду. Циничан завршетак

круга представља успостављање самопрокламованих „лидерки” које исписују своје верзије феминистичке историје, која се онда спиновањем преко различитих мрежа, магистарских теза и доктората, претвара у званичну, тј. доминантну верзију историје. Али, прави, суштински цинизам чак и није то искривљавање историје које ће се, можда, исправити временом, већ је прави цинизам у томе што „демократски оријентисане”, „левичарке”, „феминисткиње” нису критички освестиле улогу „феминизма за увоз” (Зила Ајзенштат) у настајању и спровођењу неолибералног пројекта на тлу бивше Југославије.

Да ли то значи да Ви феминизам и феминисткиње проглашавате кривима и националним „издајницама”, на начин на који то већ деценијама чине критичари феминизма на овим просторима?

Напротив. Основна разлика између мог и њиховог става је у томе што они врше идеолошку, углавном са становишта српског национализма, критику феминизма, а ја се залажем за дезидеологизацију феминизма, и као теорије и као праксе.

Шта то конкретно значи?

То значи да ја сматрам, у складу са ставовима које износим у мноштву својих ауторских, научних текстова, да су и знање (укључујући „Теорију”) и активизам контекстуализовани и увремењени. Неопходно је из контекста, унутар самог контекста, разумети шта је то што помера и знање и активизам напред.

[...]

Изабрали сте тај тежи пут, најтежи, како кажете. Да ли сте имали периоде када сте сматрали да је тај избор био погрешан?

Имала сам много пута дилеме око својих избора. Професионално, често сам се питала да ли сам могла да останем више на терену опште социологије, уместо што сам толико отишла у правцу феминистичке социологије. Утолико пре што сам већ у 33. години била изабрана за ванредну професорку на Филозофском факултету у Београду, што сам у то време такође већ била председница Социолошког друштва Србије и тако

даље. Свој висок академски статус у том тренутку, почетком 90-их „улила” сам у низ феминистичких активистичких пројеката, укључујући и оснивање Центра за женске студије, 92/93. године. У то време сам у Центру била једина особа која је имала докторат, и то докторат који је практично био из области феминистичке социологије (Друштвени положај професионално успешних жена у Југославији). Ја сам, у то време, управо својим академским статусом желела да браним Центар и цело поље женских студија од напада, и да им дам академско обележје, о чему могу да посведоче различити интервјуи из тог времена. Ипак, када размишљам о томе да ли је то професионално био добар избор, увек изнова схватим да је мој пут специфичан по томе што сам апсолутни приоритет давала свом унутрашњем напредовању, а не заузимању све виших и виших позиција. За мене је та интринсичка „каријера” била далеко важнија од „екстринсичке”, која је долазила спонтано и последично. Феминизам ми је пружио интелектуалну провокацију, као и етички ангажман, за који сам му дубоко захвална. Он је наступио у мом развоју у фази одмах после завршетка социологије, на којој сам дипломирала као студент генерације, да би ми помогао у деконструкцији андроцентричног знања којег је моја глава била препуна у том тренутку. Он ми је помогао да се „разобравујем”, односно да на неки начин демистификујем знање, као и академију, и да се одважим да кренем својим путем. Зато, не постоји једноставан одговор на питање да ли је то био добар избор. Био је то, понављам, избор тежег пута. Али, истовремено, сваки тежи пут је уједно и више награђујући, јер подразумева већи унутрашњи раст. Уместо да одаберем сређену и опуштену академску каријеру, да се приклоним већинском мишљењу и добијам награде које из тога произилазе, да живим мирним животом самозадовољне професорке, ја сам учинила све супротно. Постоји само један одговор на питање: „Зашто сам то урадила?” Да се не бих угушила. Феминизам је за мене у том периоду био свеж ваздух. Био је тачка са које сам могла да видим боље, даље, дубље. И то је тада било довољно.

Чињеница је да ја и даље сматрам да феминистички приступ заиста има шта да понуди „великој” науци, односно да су за адекватну анализу друштва неопходна „феминистичка сочива”. Ја верујем, дубоко, да феминизам (и под тим не подразумевам неки специфични правац, већ појам употребљавам у најширем могућем значењу, као залагање за родну једнакост и побољшање положаја жена), заиста омогућује да се види како микро репродукује макро и обрнуто. Тужно ми када схватам да је „феминистичка теорија” маргинализована у настави социологије, и када су родне и женске студије гетоизирани; објективно велики допринос феминистичких истраживања усисан и учињен невидљивим; а они/е који/е се њима баве маргинализовани/е. Мој избор да се

професионално одредим за феминистичку социологију имао је веома високу професионалну цену за мене, јер све оно што радим остаје вредновано изван феминистичких кругова као „небитно”, или секундарно у односу на оно што су теме везане за национализам, корупцију, државу или Европску унију. У мом случају постоји чак и један духовити заплет, наиме, већи значај ми придају антифеминисти него локалне феминистичке „теоретичарке” које сматрају, ваљда, да се „Теорија” искључиво производи изван социологије. Али, заморно ми је онима који/е нису имали никакво образовање из филозофије науке, социологије науке и методологије научних истраживања, да објашњавам шта је проблем са феминистичком „Теоријом” када се примени на српско и остала полупериферијска друштва.

Важан догађај за развој феминизма представља организовање Прве феминистичке посткомунистичке конференције у Београду, 1994. године. Како је дошло до тога?

Та конференција је организована по мом пројекту, финансирао га је Фонд за отворено друштво. Моја замисао је била једноставна, а састојала се у томе да феминисткиње из посткомунистичких земаља треба прво да седну да разговарају међу собом да би виделе шта се заправо догађа у транзицији. Идеја је настала као резултат непосредног искуства на предавањима женских студија у Центру за женске студије и на факултету. Пошто су мени феминистичка знања била већ веома блиска, јер су била садржана у мом докторату, за мене у том тренутку није било занимљиво „откривање феминистичке теорије”, већ управо раскорак између те „теорије” и онога што је представљало реалност посткомунистичког света.

[...]

Желим да завршим овај интервју питањем о нади. Оно што сте описали и анализирали не пружа много разлога за наду. Дакле, како код Вас стоји ствар са надом?

Ја имам наду и видим разлоге за то да је имам. Пре свега, на глобалном нивоу, и поред ужасног деструктивног вишедеценијског неолибералног харања по планети, постаје све јаснија артикулација отпора и алтернатива. То даје наду. На локалном нивоу, на нивоу Србије, наду видим у чињеници да толико људи није изашло на изборе и да се

опет потврдило да су политичари потценили „народ”. На нивоу свог насеља, Врдника, наду видим у томе што цвета цвеће и цветају воћке. А на личном нивоу, наду ми увек изнова даје љубав.